B. 1583.

EESTI RAHVA MUUSEUM

B 1583

Juhhataja

errela mängimisseks

neile,

kes maal errela mängimisse ammetid noudwad

ja ennast

selle wasto tahtwad walmistada.

H. Laakmanni
kõrik. kingit. 1916

(Essimenne ja teine jäggo.)

Tallinnas, 1861.

Trükkitud J. Dieswelti jures.

30

Der Druck wird unter der Bedingung gestattet, daß nach Beendigung desselben der Abgetheilten Censur in Dorpat die vorschriftmäßige Anzahl Exemplare zugestellt werde.

Nr. 25. Dorpat den 4. Februar 1861.

Abgetheilter Censor de la Croix.

ENSV TA
Kirjandusmuuseumi
Arhiivraamatukogu
55390

Nach dem Allerhöchsten Ukas vom 5. Februar 1845 ist dieser „Juhhataja" mein und meiner Erben Eigenthum.

Ioh. Aug. v. Hagen.

Seddasinnast errelamängimisse juhhatajat *) on mitto jäggo, kennest essiteks agga mönned trükki antakse, et nähha saaks, kas nad neile ka möistlikkult on ärraselletud, kes minno trükkitud „Öppetussest" jo ennestele on allust sanud.

Iggas jäos on üllemad asjad kirja pandud, mis errela mängia käest nöutakse, kui ta wähhegi omma auwäärt ammetit tahhab Jummala auks, ja koggodusse kassuks toimetada, ja ses ka jure öppida.

Agga, et keigil ühhesuggune hea pea ei olle keik kätte sada, ja mitmel wägga raske on, kirjotud ramato järrele öppida, sepärrast on neile siin nodi ramat juhhatamisseks körwas trükkitud, mis järrele woiwad öppida ja ommad tehtud nodid läbbikatsuda ja parrandada.

Üllem assi on, et juhhatamissed sawad hoolsa järrele-mötlemissega kirja pandud ja errela peal ülle mängitud. **)

Küssimisse märgid ? — ? igga jäo löppetussel peawad öppiat maenitsema, et ta mitte teist jäggo enne kätte ei wötta, kunni julgeste woib üttelda: Ma ollen keik selgeste ärramoistnud ja ka errela peal heaste öppinud.

Et errela mängia Ma kohhal laulo-wisi kül numbride järrel ei mängi, siis öppib ta ommeti neist hölpsaste keik allus akkordid ja teised akkordid tundma.

Ollen melega lahhutusse märkisi kirja tükkide wahhele pannud, et ilma aego rumi ei saaks raisatud ning et nende kue ramatokeste hind suremaks ei lähhhäks.

Nisuggussed numbrid, kui siin, misga selletussi allamal sawad näidatud, loetakse nenda:

I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX,	X.
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.

Löppetussel wiimse lehhe külje peal on prukitawaid wöeraid nimmesi leida, kui on: Tonica, Radicosa Scala j. n. t.

*) Se ei olle ükspäinis walla koolmeistritele, waid ka köstri tüttardele märatud, kellest jo monni kirrikutes errela mängia ammetit toimetawad. **) Kui kegi neid öppetussi, mis seia jure notidega on antud, umbes ka heaste ehk mängib, ilma et ta teab, mis nad tähhendawad, ep olle temmal sest middagi kasso.

Essimenne jäggo.

Errela klawweri essimessed seitse altlauda pahhemal käel, mis nodi ramatus I. kolmandama lehhe külje peal essimesses nodi harjas Nr. 1. k. notidega on näidatud, nimmetakse **suur** side, II. agga nende järgemissed seitse altlauda wasto parremat kät, nimmetakse **weike** side; III. (Wata

I. Keik näitussed sawad igga kord nodi ramatust lehhe külje, nodi harja, numbri ja kirja tähtede järrele üllesse otsitud, kui se sanna „öppetusse ramat" ei sa nimmetud. II. — Side on kolme liikmega sanna ja saab seddawisi ka loetud: Si-de-e. III. Ilma kriipsota side.

m.) ja sedda möda tulleb **ühhe-kriipsone** side; (wata n.) teise nodi harja peal on **kahhe-kriipsone** side, (wata p.) ja **kolme-kriipsone** side (wata r.)

Se treppi modi nodi ridda, mis teise nodi harja peal Nr. 2 u., ja kolmandama nodi harja peal r. jures on, nimmetakse ühte kokko healereddel ehk toonleiter; essimisse heale nimmi on **pohja-heal** (wata teist nodi harja Nr. 2. u., ja kolmat nodi harja r.) Mikspärrast saab kolmandama lehhe külje, ühheksama nodi harja peal **g**-toonleitri **g** noot pohja-heale nimme? — Sepärrast, et **g**-toonleitris **g** noot essimenne heal on. — Mikspärrast saab neljandama lehhe külje, essimisse nodi harja peal **a** noot pohja heale nimme? — Sepärrast, et **a**- toonleitris **a** noot essimenne on. — Missuggune heal on **d**- **e**- ja **h**-toonleitrites pohja-heal? I. Agga mikspärrast?

Keik healed üllespiddi (wata u.) ja allapiddi wata r.) nimmetakse keik ühte kokko **pohja-toonleiter** ja selle pohja toonleitri järrele sawad nüüd keik teised toonleitrid omma heale kohtadega tehtud ja wälja arwatud.

Si-pohja-toonleitri kaks essimist healewahhet, **si** nodist **d** nodine arwatud, kelle wahhel üks laud, ehk pool heal seisab, nimmetakse: suur healekoht, (wata kolmandama lehhe külje, kolmandama nodi harja peal k; sest, et kirja tähhed, misga healte nimmed loetakse **side** sees üks teise körwas seisawad, ni kui $\underset{1}{\textbf{si}}$ ja $\underset{2}{\textbf{d}}$ (wata k.); $\underset{1}{\textbf{d}}$ ja $\underset{2}{\textbf{e}}$ (wata m.) j. n. t. kunni $\underset{1}{\textbf{a}}$ ja $\underset{2}{\textbf{h}}$ nodist sadik, nimmetakse nisuggussed healewahhed: sured kahhed. Mikspärrast on **e** nodist **wis** nodini arwatud üks suur kaks?—Et **e** ja **wis** nodi wahhel alt laud **w** seisab, ja et pohja-tähhed II. **e** ja **w** side sees üks teise körwas on.

Mikspärrast woib **a** nodist **h** nodi jure üht suurt kaks luggeda?— Et pealt laud **ais**, **a** ja **h** wahhel seisab ja et pohja tähhed $\underset{1}{\textbf{a}}$ nodist $\underset{2}{\textbf{h}}$ nodini arwatud, side sees üks teise körwas seissawad. — Mikspärrast on $\underset{1}{\textbf{ais}}$ nodist $\underset{2}{\textbf{his}}$ nodini arwatud; $\underset{1}{\textbf{dis}}$, $\underset{2}{\textbf{eis}}$; $\underset{1}{\textbf{h}}$, $\underset{2}{\textbf{sis}}$ ja $\underset{1}{\textbf{sis}}$, $\underset{2}{\textbf{dis}}$ nodini üks suur kaks? ja mikspärrast on temma nimmi suur kaks?

Nisuggussed healewahhed, kui on: **e** nodist **w** nodini (wata n.) ja **h** nodist **si** nodini (wata p) kolmandama lehhe külje, neljandama nodi harja peal, mis wahhel klawweri lauda ep olle, on weike heale-koht, ehk weike kaks III. — Mikspärrast on **g** lauast **wis** lauani weike heale-koht, ehk weike kaks? Sepärrast et nende kahhe heale wahhel klawweri lauda ep olle, ja pohja-tähhed $\underset{1}{\textbf{w}}$ ja $\underset{2}{\textbf{g}}$ side sees üks teise körwas seisawad. — Mikspärrast on **sis** nodist **d** nodini weike kaks? Sepärrast, et nendegi kahhe heale wahhel klawweri lauda ep olle, ja pohja-tähhed **si** ja **d** üks teise körwas seisawad. Missuggune heal on **gis**, **dis** ja **eis** nodist arwatud weike kaks? — Ja Mikspärrast on ta nimmi kaks?

I. . Need, ja ka eddespiddised küssimised kostab öppia su sannaga issi ennessele. — II. Wallissed tähhed. III. Healewahhed sawad ennamiste ikka alt üllespiddi wälja arwatud, kui „allapiddi" ei olle just kästud arwata.

Kui näggime, on **si pohja**-toonleitril kolmandama lehhe külje, teise nodi harja peal (wata u.) alt üllemale arwatud, essiteks kaks suurt, ja üks weike kaks; — seddamöda kolm suurt ja üks weike kaks. I. — Üllemalt jälle taggasi arwatud on **si**-toonleitril kolmandama nodi harja peal (wata r,) nendasamma paljo sured ja weikessed kahhed, kui tal teise nodi harja peal u. jures olli, agga ümberpöratud. Essiteks: üks weike kaks ja pärrast kolm suurt kaks; teiseks: üks weike, ja kaks suurt kaks. — Logakessed kolmandama lehhe külje, teise nodi harjas, (wata u.) ja kolmandama nodi harjas, (wata r.) notide al, näitawad wälja need wiis suurt kaht ja logakessed notide peal, näitawad need kaks weikest kaht. II. Missuggused heäled on **g· d· a· e·** ja **h**-toonleitrites sured, ja missuggussed on weikessed kahhed?

Keikil toonleitritel, mis otse nenda, kui **si**-pohjatoonleiter on tehtud, on ni kui kolmandama lehhe külje, teise nodi harja peal, (wata u.) essimessest kolmandama healekohhani, ja kui kolmandama nodi harja peal, (wata r.) kolmandamast essimesse heale kohhani, üks suur kolm, ja selle kolme järrele sawad nisuggused toonleitrid sureks toonleitriks nimmetud.

Sure kolme heäle wahhel on omma keskel kolm lauda, kolmandama lehhhe külje peal, neljandamas nodi harjas (wata pr.) ja saab sepärrast kolmeks nimmetud, et **e** (wata mr.) pohja-heale **si** jurest (wata pr.) kolmas täht side sees on. — **A**-heäl (wata rm.) on nisammoti kolmas heal **w**-heälest (wata rp.) arwatud side sees. — Mikspärrast on **e** nodist **gis** nodini üks suur kolm? — Et **e** ja **gis** nodi wahhel kolm lauda **w**, **wis**, **g** seisawad. — Mikspärrast saab sedda heale wahhet, **wis** nodist, **e** nodini kolmeks nimmetud? Et pohja täht **g**, **e** jurest arwatud, kolmas täht side sees on. — Mikspärrast on **h** noot **g** nodist, **dis** noot **h** nodist, ja **ais** noot **wis** nodist üks suur kolm? ja mikspärrast on temma nimmi kolm?

1 (2) 3

Igga toonleitri nimmi on ni kui temma essimenne heal (pohja-heäl,) mis kolmandama lehhe külje Nr. 3, wiendama nodi harja hakkul wiirgude peal, kriipsuga allatombatud kirja tähhega on näidatud. III. — Kuidas on **c· g· d· a· e** ja **h**-suurte toonleitrites pohja-heälte nimmed, mis kolmandama lehhe küljes, wiendama nodi harjas k. jurest, kunni neljandama lehhe küljeni neljandamast nodi harjast r. sadik seissawad?

Et **c**-toonleitri nelli wimist noti, alt üllemale arwata, **g. a. h. c**, mis pitk look notide al, kolmandama lehhe külje, wiendama nodi harja peal, u. jures näitab, **g**-toonleitri neljaks essimesseks nodiks sawad (wata ühheksama nodi harja al pr.) ja **g**-toonleitri nelli wimist noti (wata ühheksama nodi harja peal u.) **d. e. wis**. jälle **d**-toonleitri neljaks essimesseks healeks sawad (wata kümnema nodi harjas pr.) j. n. t. sepärrast öölbakse: **c**-toonleiter on **g**-toonleitriga;

I. Mikspärrast kolm suurt kaks? selle küssimisse peal saab eddaspiddi kostust antud. II. Ka **h**-tonleitril, mis neljandama lehhe küljes, kuendama nodi harjast, kunni wiendama lehhe küljeni essimessest ja teisest nodi harjast sadik seisawad, on need sammad healewahhed, mis kolmandama lehhe külje, teise nodi harja peal (wata u.,) ja kolmandama nodi harja peal (wata r); sest et ka suri **h**-toonleitristi **si pohja**-toonleitri seadusse järrele sawad tehtud, ni kui need kaks weikest loka notide peäl, ja wiis weikest loka notide al neljandama lehhe külje, kuendama nodi harja peal Nr. 5. p., ja seitsmendama nodi harja peal (wata m.) j. n. t. näitawad. III. Weikessed, ilma kriipsota kirja tähhed juhhatawad noti näituste peale. — Loe eddespiddi iggakord si noti **c** (tse) ja w noti **f** (ew) nodiks.

g-toonleiter on d-toonleitriga; d-toonleiter a-toonleitriga j. n. t. liggemas sugguseltsis. I. Missugguste healte polest on d- ja a; a- ja e-; e- ja h- toonleiter üks teisega liggemas sugguseltsis?

Kui ühhe toonleitri nelli wimist noti teise toonleitri nelja essimesse notidega ühhe nimmelissed ei olle, siis on üks nisuggune toonleiter kaugemas sugguseltsis.— Nenda on c-toonleiter h-toonleitriga kaugemas sugguseltsis, et c-toonleitri nelli wimist noti g. a. h. c. mitte h-toonleitri nelja essimiste noditega ühhe nimmelissed ei olle. Mikspärrast on e-toonleiter c-toonleitriga, a-toonleiter g-toonleitriga, ja e-toonleiter d-toonleitriga kaugemas sugguseltsis? —

Sörmede seadus on suurte toonleitritele ristidega kuidas neid parrema käe sörmedega tulleb mängida, kolmandama lehhe külje, wiendama nodi harja peal k. jures numbritega notide peal näidatud; ja selle sörmede seadusse järrele sawad keik need toonleitrid mängitud, mis c- g- d- a- e- ja h- pohja healega peale hakkawad. — Parrema käe sörmedega, üllessepiddi mängida, saab 1. 2. 3. — 1. 2. 3. 4. (5) sörm pandud, wata wiendama nodi harja peal; agga allapiddi mängida, (wata p.) on ta ümberpöratud, ja saab (5) 4. 3. 2. 1. — 3. 2. 1. sörm pandud.

Essimest ja kolmat sörme teiste alla pannes, kui ka teise ja neljandama sörme ülle pannes ei pea mitte kät wänatama, waid agga sedda tarwilist sörme ni kaugele sirrutud sama, et ta omma seatud healt ullatab wötta. II.

Se sarwede wahhele pandud wies sörm kolmandama lehhe külje peal, wiendama nodi harja löppul, (wata n.) saab agga siis prugitud, kui wiimse lauakessega toonleitrit üllespiddi löppetakse; — ja kui tedda nago ees otsas, kuendama nodi harja peal, (wata p.) selle, otsego essimesse lauakessega, allapiddi jälle mängima hakkatakse. — Missuggusse lauakesse peale, üllemale mängides, saab c-toonleitris parrema käe essimenne sörm alla pandud? — F-lauakesse peale. — Missuggusse lauakesse peale, allamale mängides saab c-toonleitris parrema käe kolmas sörm ülle pandud? G-lauakesse peale. — Missuggusse lauakesse peale, üllemale mängides, saab parrema käe essimenne sörm g- d- a- e- ja h-toonleitris alla pandud? — Agga missuggusse lauakesse peale saab allamale kolmas sörm ülle pandud?

Sörmede seadus on suurte toonleitritele ristidega, kuidas neid pahhema käe sörmedega üllemale tulleb mängida, kolmandama lehhe külje peal, seitsmendama nodi harjas (wata m.) numbritega notide al näidatud, kui on: (5) 4. 3. 2. 1. — 3. 2. 1. — Kuidas sörmed allamale mängides sawad pandud, on kahhekſamas nodi harjasnähha; agga ümberpöratud: 1. 2. 3. — 1. 2. 3. 4. (5) — Sesinnane sörmede seadus woib agga suurte toonleitritele prukida, mis c- g- d- a- ja e- pohja healtega hak-

I. Toonleitrite sugguseltsi tundminne, on wägga tarwelinne assi, ja sadab öppiale suurt kasso mis pärrast öiete saab tundma.

II. Essimenne sörm möllemal käel on iggakord peigal, ja wies on weikene sörm.

kawad. —Sarwede wahhele pandud wies sörm (5) kolmandama lehhe külje peal, seitsmendama nodi harja hakkul, (wata km.) saab agga toonleitrit hakkates, üllespiddisses ja temma löppul, allapiddisses mängimisses prugitud. (Wata kahheksama nodi harja peal rm.) — Missuggusse c-toonleitri heale peale saab üllespiddisses mängimisses pahhema käe kolmas sörm ülle pandud? — A-heale peale. — Missuggusse c-toonleitri heale peale saab allapiddisses mängimisses pahhema käe essimenne sörm alla pandud? — G-heale peale. — Missuggusse heale peale saab g- d- a- ja e-toonleitris pahhema käe kolmas sörm, üllespiddisses mängimisses, ülle pandud? — Ja missuggusses heale peale saab, allapiddisses mängimisses, essimenne sörm alla pandud?

Neljandama lehhe külje peal, neljandama nodi harja hakkul, (wata r.) on h-toonleitril pahhema käe sörmedele teist modi sörmede seadus; — üllespiddisses mängimisses saab: (4) 3. 2. 1. — 4. 3. 2. 1. — ja allapiddisses jälle ümberpöratud: 1. 2. 3. 4. — 1. 2. 3. (4) sörm pandud. — Sarwede wahhele pandud neljas sörm, neljandama nodi harja al, (wata r. p.) prugitakse agga üllespiddisses mängimisses toonleitri hukkul ja allapiddisses mängimisses toonleitri löppul, (wata neljandama nodi harja al mi.)

Kui g- d- a- e- ja h-toonleitri parrema ja pahhema käe sörmedega korraga ühtlasse pitkendakse, ja kaks kord seitse, ehk ennam healesid järrestikko sawad mängitud: ni kui c-toonleitrit kolmandama lehhe küljes, wiendamas nodi harjas, (wata k.) ja seitsmendamas nodi harjas (wata m.) on kirja pandud, siis hakkatakse pahhema käega passist, essimisse keigesüggawama heälega peale, kas sure ehk weikesse fi- d- e- nogitega. Agga essimenne keige süggawam heal, mis parrema käega jälle saab wöetud on passi healest kahheksa healt körgemal leida.—Otse nenda: kui pahhemal käel on passi noot suur C, siis on parremal käel tiiskandi noot weike c; ja on pahhemal käel weike c, siis tulleb parremal käel ühhekriipsone c, ja nenda sawad korrastikko keik teised healed mängitud.

C-duri toonleitri ees, mis neljandama lehhe külje peal, wiendamas nodi harjas (wata Nr. 4. k.) ep olle ei risti egga b. ettepannekud; agga g-duril on nodi harja hakkul üks rist, (wata m.); d-duril on kaks risti (wata n.); a-duril on kolm risti wata p.); — e-duril on nelli risti (wata r.); h-duril on wiis risiti (wata u.), ja fis-duril on kuus risti (wata pr.)—Fis-toonleitri kuus risti on ennamtähhendawa ges-toonleitri kirjotamissest tulnud, I. kui wiendama lehhe külje, kolmandama, ja neljandama nodi harja peal. Nr. 6. k. ja m. jures woib nähha.

Duur-toonleitride nimmesi annab nodikenne teada, mis igga toonleitri wiimsist ristist üks weikenne kaks üllemale on leida; wata neljandama lehhe külje, wiendama nodi harja peal m. n. p. r. u ja pr. jures. — Missuggune heal on fis-healest weikenne kaks? — G-heal. — Missuggune on cis-healest. gis-, dis-, ais- ja eis-healest weikenne kaks? — Ja mikspärrast?

Sörmede seadus suurte h-toonleitritel kuidas neid parrema käe sör-

---

I. Wata 5ma lehhe külje peal, 5mas nodi harjas(n), kus des-toonleiter cis-toonleitriks (p.) jures ja as-toonleiter (r.) jures, gis-toonleitriks (u) jures ennamtähhendawa kirjotamissega on mudetud.

medega üllesse- ja allapiddi tulleb mängida on nenda: essimenne sörm saab c- f- ja ces- heale peale pandud, kui neljanda lehhe külje kuendama nodi harja peal Nr. 5. (p.) j. n. t. on nähha. I.

Ni kui siin sörmede seadus parremale käele on näidatud, tulleb kapahhema käega üllemale ja allamale mängida. (Wata neljandama lehhe külje seitsmendama nodi harja peal m.) — Nende heältele, mis c- f- ja ces- heale wahhel on, seadko mängia issi parrajad sörmed, nenda, et nad lahkeste ja ilma wänamata nende peale sawad seisma. II. F-toonleitris neljandama lehhe külje peal, kuendama nodi harja keskel, on neljaga märkitud sörm (k. jures) parrema käega, ja wiega märkitud sörm pahhema käega seitsmendama nodi harja hakkul (wata u.) ja löppul (wata ru.) parrem wötta kui essimenne sörm. III.

Et wiendama lehhe külje, teise nodi harja peal, (wata ur.) üllespiddi pitka lokaga näidatud ges-toonleitri nelli wimist healt, des, es, f, ges, des-toonleitri neljaks essimesseks healeks sawad, mis wiendama lehhe külje, essimesse nodi harja peal (pr. jures) on, ja wiendama lehhe külje, essimisse nodi harja peal (ur. jures) des-toonleitri nelli wimist healt as, be, d, des, jälle as-toonleitri neljaks essimesseks healeks sawad prugitud, wata neljandama lehhe külje, (kümnema nodi harja peal pr.) j. n. t. sepärrast öölдakse: ges-toonleiter on des-toonleitriga, des-toonleiter as-toonleitriga, ka as-toonleiter on es-toonleitriga j. n. t. liggemas sugguseltsis. — Missugguste healte polest on as-toonleiter es-toonleitriga; es-toonleiter, b-toonleitriga, ja b-toonleiter f-toonleitriga liggemas sugguseltsis?

Kui suurte, rist- ehk, b-toonleitrite nelli wimist noti mitte ühhe teise toonleitri nelja essimisse notidega ühhe nimmelissed ei olle, siis öölдakse: Se toonleiter on kaugemas sugguseltsis. Nenda on g-toonleiter as-toonleitriga kaugemas sugguseltsis, et g-toonleitri nelli wimist healt d. e. f. g. mitte as-toonleitri neljas essimisse heälega ühhe nimmelissed ei olle. — Mikspärrast woib e- ja h-toonleitrist; d- ja des-toonleitrist; f- ja ges-toonleitrist ning, b- ja a-toonletrist öölda, et nemmad üks teisega kaugemas sugguseltsis seisawad?

Wiendama lehhe külje, kolmandama ja neljandama nodi harja peal Nr.6. k.m. j. n. t. saab ennamtähhendawa kirjotamisse läbbi ühhe klawweri lauakesse peale kaks issi seltsi noti arwatud. IV. Wiendama lehhe külje, kolmandama nodi harja peal (wata k.) jures, on ges-toonleitril kuus b, ja tedda, ni kui ta k. jures on, fis-toonleitriks mudetud, (wata neljandama nodi harja peal m.) on tal kuus risti (♯) — Wiendama nodi

---

I. Neljandama lehhe külje peal, kuendamas nodi harjas (wata p. ja nenda teised, on number üks suremaks, kui teised numbrid, essimesse sörmele trükkitud, et se läbbi märatud sörmede seadus b-toonleitritele mängimisses saaks mele tulletud. II. Öppia katsugo omma tehtud sörmede seadust, nende healtele, mis f. c. ja ces-heale wahhel, on, nüüd teiste toonleitrite körwas läbbi, mis neljandama lehhe külje peal, kuendamas nodi harjas p. jures ja seitsmendamas nodi harjas m. jures ja nenda edasi. — III. Se sörmede seadus, mis neljandamas lehhe küljes, kuendamas nodi harjas (wata k.) ja seitsmendamas n. ja ru. jures, on f-toonleitri tarwis tehtud. — IV. Cis-lauake saab des, lauaks dis — saab es, — fis — saab ges, — gis — saab as, — ais — saab be ehk — hes, h — saab ces, — f — saab eis, — e — saab fes, — g — saab fisis, — d — saab eses, — laulaks j. n. t.

harja peal (wata n.) on **des**-duril agga wiis b-ettepannekut, ja saab tedda, ni kui kuendama nodi harja peal (wata p. jures) **cis**-toonleitriks mudetud, siis on temmal seitse rist-ettepannekut. — Seitsmendamas nodi harjas (wata r.) on **as**-duril nelli be-ettepannekut, ja kui tedda jälle, ni kui kahheksamas nodi harjas (wata u.) jures on nähha, **dis**-duri saab mudetud, siis on temmal kahheksa rist-ettepannekut; (kuus ruutristi (♯) ja üks toppel rist (×)

Wiendama lehhe külje, neljandama nodi harja peal on **fis**-duri toonleitril, (wata m.) **des**-duri toonleitriga, mis kolmandama nodi harja peal (wata k. jures) ühhesuggune sörmede-seadus. — Kuendama nodi harja peal on **cis**-toonleitril, (wata p.) **des**-toonleitriga, mis wiendama nodi harja peal, (wata n. jures) ühhesuggune sörmede-seadus. — Missuggune sörmede-seadus on **dis**-duril, mis kahheksamas nodi harjas (wata u. jures)? Nende toonleitrites saab essimenne sörm **ces- h- eis-** ja **his**-lauakesse peale pandud. — Missuggustel **dur**-toonleitritel on **cis-**, ja missuggustel on **ces-**, **h-**, **his**-heal?

Wiendama lehhe külje peal, kolmandamas nodi harjas, (wata k.) on **ges**-toonleitril 6 be-ettepannekut, ja **fis**-toonleitril on neljandamas nodi harjas, (wata m.) 6 rist-ettepannekut. — Möllemat seltsi ettepannekut kokko arwatud on kaksteistkümmend ettepannekut. Wiendamas nodi harjas (wata n.) on **des**-duril 5 b-ettepannekut, ja kuendamas nodi harjas (wata p.) on **cis**-duril 7 rist-ettepannekut; — möllemat seltsi ettepannekut, 5 beed ja 7 risti kokkoarwatud, on jälle kaksteistkümmend ettepannekut. — Missuggused ettepannekut on **as**-duril? — Ja missuggused on **gis**-duril? — Kui paljo ettepannekuid on neil ühtekokko? I.

Saab, ni kui wiendama lehhe külje peal, ühheksamas nodi harjas, (Nr. 7 pr.) **f**-nodi ette üks toppel rist II, siis tulleb **f**-lauast üllemale, wasto parremat kät teist, se on **g**-alt lauda käega wötta. Sarwede wahhele pandud nodike, (t. jures) näitab neid lauakesst, mis siis sawad wöetud, kui toppel rist ees seisab.

Selle nodikesse al, (wata tr. jures) on **g**-lauakesse nimmi luggeda III. — Mikspärrast seisab **c**-nodi ees toppel rist? — Missuggune lauake tulleb wötta? **D**-lauakest. — Mis siis **D**-heale nimmi on? **Cisis.** — Kui **g**-nodi ees toppel rist seisab, missuggune lauake saab siis woetud? — Agga mis on siis temma nimmi?

Kui bb. pohja nodi **h**. ees seisab, ni kui wiendama lehhe [külje peal, ühheksamas nodi harjas (rp.) siis wöetakse **h**-lauast, allamale arwatud, teist lauda, wasta

---

I. Kui keik 12 duur-toonleitrit ollekfid palja ristidega ehk bedega kirjotud, siis teekfid need paljo rist- ja toppel rista, b ja toppel beed (bb) notide mängimist ja luggemist liig raskeks.

II. Õigusse pärrast olleks toppel rist temma ühhekordse ollemisse pärrast piddand noti ühte lauda, ja ruut rist temma kahhekordse ollemisse pärrast piddand noti kaks lauda körgemaks teggema.

III. Kui ühhegi pohja nodi ees toppel rist seisab, siis saab nodi nimmele **kaks** kord se lige „**is**" pandnd, ni kui **cisis, disis gisis aisis** j. n. t.

pahhemat kät, ja se on **a**-alt lauda. — Sarwede wahhel nodike, (wata mt.) näitab sedda lauda, mis sörmedega siis saab wöetud. — Nodikesse al (tm. jures) on lauakesse nimmi luggeda. I. — Agga kui **e**-nodi ees bb. seisab, missuggust lauakest saab siis wautud, ja mis selle laua nimmi on, mis wautakse? — Kui **a**-nodi ees bb. seisab, missuggust lauakest saab siis wöetud, ja mis saab temma nimmi ollema?

Wiendama lehhe külje peal, ühheksamas nodi harjas, (Nr. 7. k.) on **f**-duril üks b-ettepannek; **be**-duril on kaks b. II. (wata m.); **es**-duril on kolm b. (wata n); **as**-duril on nelli b. (wata p.); **des**-duril on wiis b. (wata r.); ja **ges**-duril on kuus b. (wata u.) ettepannekut nodi harja peal ees.

Igga rist ehk b-ettepannek, ka se nelja nurgelinne kelo märk ♮, kui nemmad, nago wiendama lehhe külje peal, kümnemas nodi harjas, (Nr. 8. k. ja p. jures) laulo wisi hakkul, nodi harja peal, ees otsas seisawad, nimmetakse **pea ettepannekuks.** Ja nad maksawad siis läbbi wisi nende notidele, kelle wiirgo ehk wahhe paiga peal nad seisawad. Kui juhtub üks nisuggune ettepannek laulo-wisi keskel ollema, mis nodi harja ees otsas mitte ei olle, ni kui se ettepannek kümnemas nodi harjas, (m.) siis saab temma nimmeks **lissa ettepannek**, ja ta maksab agga nende notidele, mis kahhe takti kriipso wahhel seisawad. III. —

Kui üllemal nimmetud rist- ehk **b**-toonleitritest essimest, kolmat ja wiet healt üllestikko kirja panneme, ni kui kuendama lehhe külje peal essimesses nodi harjas, IV. (Nr. 9.) essimesses taktis (kn.), ja kui neid healesi korraga errele peale panneme hüüdma, siis tulleb neist üks selge monnuga **kolmeheal**. V, mis siin **c**-duris pohja heale nimmet saab, et **c**-toonleitrist selle akkordile kolm healt on wöetud. Wata essimesse nodi harja peal, essimest akkordi (kn.)

Et ses essimesses **c**-akkordis, Nr. 9. kolmas heal **e**, (wata k.) pohja heale **c** jurest arwatud, üks suur kolm on, sepärrast sawad selle kolme järrele keik rist- ja **b**-toonleitrite kolmehealed **sured** kolm-healed nimmeks. VI. — Missuggune heal on **g**-kolmeheales suur kolm? **h**-heal. Missuggune on **ges**-kolmeheales suur kolm? **be**-heal. Missuggune heal on **fis**-kolmeheales suur kolm? — **Ais**-heal. — Agga missuggune on **d**-, **a**-, **e**-, **h**-, **be**-, **as**-, ja **des**-kolmeheales suur kolm?

I. Ja kui ühhegi pohja nodi ees bb. seisab, nago **e**. ees, siis pannakse temma nimmele otsa kaks kord sedda liget „**es**", ja loetakse tedda **eses**, agga **a** noti loetakse **asas**, **d** noti **deses**, ja **h** noti **heses**. — Kui **h** nodi ees bb. seisab, on **heses** parrem wötta, kui **be**, **be**, sepärrast et pohja nodile **h**, on **eses** külge pandud. —

II. Wiendama lehhe külje peal, 9mas nodi harjas, (m. n. p. r. u.) annawad nodikesed wiimse **b**-ettepanneku ees **b**-toonleitrite nimmesi teada. —

III. Wiendama lehhe külje peal, 10mas nodi harjas, up. on **f**-nodi ette rist pandud, misga öppiale saab mele tulletud, et siin ka ilma ristita **f**-noti, kui **fis** saab mängitud; sepärrast, et nodi harja hakkul pea-ettepannek seisab, ja et lissa-ettepannek agga ühhe ainsa taktile maksab. —

IV. Kuendama lehhe külje peal hakkatakse kaks nodi harja, kelle otsad klambritega on ühhendud, ühheks harjaks arwama.

V. Üks selge mönnuga kolmeheal, kelle healed korraga pannakse hüüdma, kulutab rahholist mönno. —

VI. Wata kolmandama lehhe külje peal, neljandamas nodi-harjas (mr. pr. rm. ja rp.) —

Kuendama lehhe külje peal, essimesses nodi harjas, teises akkordis, on pohja heal c, (wata m.) weel üks kord passiks kirjotud, ja sepärrast on akkordil, mis n. m. jures, nelli healt, agga neljas heal (wata m.) on üks heal akkordi pealmistest healtest (wata n.) ja sepärrast jääb temma nimmi ikka weel kolme-heal. — Sesamma luggu on ka akkorditega teiste toonleitritest, mis ni kui se akkord: d̄. fis̄. ā. d̄., kus d-healt, ja se akkord: f. a. c̄. f̄. kus f-healt akkordile teist korda on jure kirjotud. — Öppia otsigo nüüd teiste akkorditest, sedda teist korda kirja pandud pohja healt üllesse.

Kuendama lehhe külje peal, kolmandamas taktis (wata p.) saab pohja heal c. passiks; temmast kahheksa healt üllemale arwata, saab kahheksas heal c. tenoriks, (wata n.) ja c-heal, mis suur kolm on, (wata u.) saab altuks, ja wies heal g, (wata pu.) saab tiskandiks. Kui olleks f-akkord kirjotud: f. c. f. a. missuggune heal olleks nendest tenori heal? C-heal. — Agga tiskandi heal? A-heal. — Ja passi heal? F-heal. — Agga alto heal? F-heal. — Kui c-akkord olleks kirjotud: c. e. g. c. missuggune nende healte seast olleks siis alto, passi, tenori ja tiskandi heal? — Nende healtest, mis siin akkordiks on ühte pandud, saab kahhe ja kolme healelisse laulo wisidele tarwelissi healesi woetud. I. —

Numrid, mis kuendama lehhe külje peal, essimesses nodi harjas, neljandama akkordi al on, (wata t.) j. n. t., tähhendawad akkordi notide nimmed, kui nota ei olle kirjotud, ja neid loetakse siis: „lühhendud." II. — Missuggust healt tähhendab ges-akkordis 8? Ges-healt. Missuggust healt tähhendab 3? Be-healt. — Missuggust healt tähhendab 5? Des-healt. — Missuggust healt tähhendab fis-akkordis 3? Ais-healt. — Agga 8? Fis-healt. — Missuggust tähhendab 5? Cis-healt. — Missuggusi healesi tähhendawad numrid teiste toonleitrite akkordites? — Needsinnatsed numrid, 8, 5 ja 3, sawad agga siis passi notide peale ehk alla kirjotud, kui neile üks lissa-ettepannek saab ettepandud. Wata, Nr. 9. mr. ja mk. III. j. n. t.

Kuendama lehhe külje peal, essimesses nodi harjas, kümnemas taktis, on fis-duri akkord pahhemat kät u jures, parremale käele ennamtähhendawa ges-duri akkordi kirjotud. IV. — Fis-akkordil (wata mr.) ja ges-akkordil (wata mk.) on ühhesuggussed lauad ja ühhesuggussed healed.

Kuendama lehhe külje peal, essimesses nodi harjas, wiimses taktis, (wata mu.) on f-duri kolme-heal c-duri kolmehealega teises taktis (wata n. m.) c-heale polest **liggemas** sugguseltsis. — Ja nenda on ka g-kolmeheal, wiendamas taktis, (wata pu.) c-duri pohja-kolmehealega, (wata n. m.) g-heale polest lig-

---

I. Igga heal akkordis wojb passiks, tenoriks, altuks ja tiskandiks prukida, kui agga laulja temma süggawust ja körgust, omma healega jouab kätte sada.

II. Number 3. (wata t.) seisab e-heale assemel, mis pohja-heale c jurest arwatud kolmas heal on. — Wiis seisab 5ma, se on g-heale, ja 8, seisab c-heale assemel. — Numrid 8, 5, 3. j. n. t. tähhendawad igga ue toonleitri akkordites jälle teise nimmelissi nota. —

III. Se ettepannek, mis 6ma lehhe külje peal, 1ses nodi harjas (mr. ja mk.) on sellepärrast lissa-ettepannek, et 4mas taktis c-akkordiga, kellel ettepannekut ei olle, on peale hakkatud. —

IV. Wata taggasi selle öppetusse ramato 8ma lehhe külje peal neljat selletust al otsas. —

gemas sugguseltsis; sest et g-heal möllemes akkordites seisab. I. — G-toonleitri pohja-akkord on c-duri ja d-duri-pohja-akkorditega g- ja d-heale polest liggemas sugguseltsis. — Mis nende healte nimmed on, mis polest c- ja d-kolmeheal g-pohja-kolmehealega liggemas sugguseltsis seisawad? — D-duri akkord on d, ja c-duri akkord on g-heale polest temmaga suggulanne. — Missuggussed akkordid seisawad f-duri pohja-akkordiga liggemas sugguseltsis? C- ja be-akkord. — Missugguste healte polest on c- ja be-duri akkordid f-duri pohja-akkordiga liggemas sugguseltsis? — C-duri akkord on c, ja be-duri akkord on f-heale polest temmaga suggulane. II. — Missuggussed akkordid seisawad teiste toonleitrite pohja-akkorditega liggemas sugguseltsis? — Ja missugguste healte polest on nemmad nendega suggulassed?

Kaugemas sugguseltsis on c-pohja-kolmeheal, d- ja ges-duri kolmehealega, sepärrast, et ei kumbagis sedda healt ei olle, mis c-duri-kolmeheales on. — Ja otse nenda on ka g-kolmeheale-akkord fis-duri kolmeheale-akkordiga kaugemas sugguseltsis. — Agga mikspärrast?

Kuendama lehhe külje peal, teises nodi harjas (wata np.) näitab rist passi nodi peal, ilma numbrita, et kolmas heal f, passi heale d. jurest arwatud, suremaks on tehtud, se on ühheks, ja on fis-healeks sanud. — Ühhel, ni kui f, fis jurest a, as jurest, ep olle klawweri lauda omma keskel, ja sesuggune üks seisab siis harja wiirgude wahhel, ehk nende peal, ni kui kuendamas lehhe küljes, kolmandamas nodi harjas, Nr. 10. p. — Suremaks tehtud ühhel on cde sees ühtesuggu pohja tähhed, ni kui on: g, gis — a, ais — d, dis — c, cis j. n. t. — Agga suremaks tehtud üks ei pea mitte weikesse kahhega, kellel ka klawweri lauda omma keskes ei olle, ärrawahhetatama. Sest weikessel kahhel on cde sees, kaks isseseltsi pohja tähte, mis teine teise körwas, üks wiirgo peal ja teine wahhe peal seisab, nago: ges, f. ja gis, a. (wata pr.) ja sellepärrast peab ühhe ja kahhe wahhel wahhet tehtama. III.

Juhtub b. ilma numbrita passi nodi peal seisma, kui kuendama lehhe külje peal, teises nodi harjas, (pn.) siis teeb b. kolmat healt e, pole heale maddalamaks es healeks. — Nelja nurgelinne kelo märk (♮), teeb kolmat healt es körgemaks e-healeks (wata ur.) agga ta teeb ka kolmat healt fis, maddalamaks f-healeks, (wata ru.), mis

---

I. Iggas toonleitris on se akkord, kelle pohja heal 4ma, ehk 5ma heale kohha peal seisab, selle akkordiga, kelle pohja heal toonleitri essimesse heale kohha peal on, ühhegi heale polest liggemas sugguseltsis. —

II. Kui öppia akkordid tahhab ühhendada, peab temma nende sugguseltsid äreatundma. —

III. Üks ei sa mitte healewahheks arwatud, sest et temmal healewahhet (lauda) ei olle. — Weikesse kahhel ei olle kül ka lauda omma kahhe heale keskel, agga tedda arwatakse siisgi healewahheks. — Kui eis-healel olleks klawweri peal isse laud, ja des-healel isse laud (nisuggussed klawwerid on enne ka olnud) siis olleks cis-heale keel karwa pitkem des-kelest, ja olleks siis cis-heal ni paljo maddalam des-healest; sepärrast saab üks sesuggune kriipsosurune ruum healewahheks arwatud. — Sesamma luggu on, kui dis, es. — fis, ges; — gis, as; — ais, heses (bb.) heal ni arwatakse. — Errela ja klawweri heale pannemisse jures ei woi sepärrast sured wied puhtaks, se on, liig waljuks seada, muido saab mönnes heale seltsis akkordite mönno puhhas, ja monne sees jälle seggane ollema. — Sedda same eddespiddi parreminne moistma. —

enne risti läbbi sai körgemaks tehtud. — Üks kriips 6. 5. 4. läbbi ja. n. t. wata kuendama lehhe külje peal, essimesses ja teises nodi harjas tähhendab ni paljo, kui seisaks rist temma körwas, (wata k. n.) — Ja ♯. b. ♮. ühhe numbri ees on ni paljo, kui seisaksid nemmad ühhe nodi ees. (wata n. k.) — Kui sesuggune kriips, nago: (—) on ühhe numbri, (wata tp.) ehk mitme numbri tagga, (wata ir.) siis näitab se, et need numbrid, mis kriipsute ees seiswad, ka järgmistes akkordites maksawad. —

Wiendamat healewahhet, kuendama lehhe külje peal, kolmandama nodi harjas, Nr. 10. r. mis keskel kuus lauda on, nimmetakse sureks wieks; ta nimmi on sepärrast wiis, et **g**-heal, (wata u.) **c**-healest, (wata r.) ja **a**-heal, (wata mu.) **d**-healest, (wata rm.) cde sees wies täht on. — Suur wiis on iggas duur toonleitris wiendama heale kohha peal leida. — Kuidas on **ges**-duris sure wie nimmi? **des**. — Kuidas on temma nimmi **fis**-duris? **Cis**. — Agga **f**-duris? **c**. — Ja **es**-duris? **Be**. — Kuidas on teiste toonleitrites suurte wite nimmed?

Kui wies heal, ni kui $\bar{g}$, kuendama lehhe külje peal, (Nr. 11. k.) on akkordis pealmisseks healeks sanud, siis öölдakse: se akkord on **wies-seisusses**; on kahheksas heal pealminne, ni kui $\bar{c}$, (wata m.) siis on akkord **kahheksas-seisusses**; ja kui kolmas heal jälle pealminne on, nago $\bar{c}$, (wata n.) siis on akkord **kolme-seisusses**. — Ühheteistkümnema Numbri al, teises taktis on **g**-akkordi pealminne heal wie-seisusses **d**-heal, kahheksa-seisusses $\bar{g}$-heal, ja kolme-seisusses $\bar{h}$-heal. — Teiste toonleitrite akkordites sawad nende seisustes akkortide pealmissed healed jälle teised nimmed. — Kuidas on wie-seisusses **fis**-akkordi pealmisse heale nimmi? **Cis**. — Kuida on kahheksa-seisusses selle akkordi pealmisse heale nimmi? **Fis**. — Ja kuidas on pealmisse heale nimmi kolme-seisusses? **Ais**. — Öppia küssigo nüüd isse enneselt, kuidas wie- kahheksa- ja kolme-seisusses, keikis duur-akkordites, pealmisse heale nimmi on, ja kirjotago ning mängigo need kolm seisust, kui woimalik ka peast.

Seitsmendama lehhe külje peal, teises nodi harjas (mr.) ja kolmandama nodi harjas, (pr.) kahheksamas lehhe külges, teises nodi harjas, ja ühheksamas lehhe küljes, kolmandamas nodi harjas (mr. ja pr.) on **fis**- ja **ges**-akkordid ennamtähhendawas sugguseltsis. I.

Sedda kolmehealt, mis ühhe toonleitri essimesse heale kohha peal seisab, nago kuendama lehhe külje peal, wiendamas nodi harjas, (Nr. 12. k.) nimmetakse **pohja-akkordiks**; sedda kolmehealt, mis toonleitri neljandama heale kohha peal seisab, (wata n.) nimmetakse **alwallitsew-akkordiks**, ja sedda, mis toonleitri wiendama heale kohha peal seisab, (wata m.) jälle **pealwallitsew-akkordiks**. II. — Kuendama lehhe külje peal, wiendamas nodi harjas (Nr. 12. ri.) seisawad, otse nenda ka needsammad kolm pea akkorti **g**-duris, essimesse, neljandama ja wiendama heale kohha

---

I. Se sanna „ennamtähhendaw", woib ka kaks tähhendaw luggeda. Kui errela peal **fis**-akkord saab mängitud, ei woi kuulja, kes errelast emal seisab, ilma nodi ramatuta teada, kas **ges**- woi **fis**-akkordi mängitakse; sest et möllemad ühte suggu healt kulutawad.

II. Igga duri heale seltsis on peal- ja alwallitsew-akkord omma pohja-akkordiga liggemas sugguseltsis. —

peal. Kuidas on **d**-duris nende kolme pea akkordite nimmed? — Essimesse heale kohha peal seisab pohja-akkord: **d. fis. a.** wiendama heale kohha peal seisab pealwallitsew-akkord: **a. cis. e.** ja neljandama heale kohha peal seisab alwallitsew-akkord: **g. h. d.** — Kuidas on **fis**-duris pohja-akkordi nimmi? **fis. ais. cis.** — Kuida on pealwallitsewa-akkordi nimmi? **cis. eis. gis.** ja kuida on alwallitsewa-akkordi nimmi? **h. dis. fis.** — Kuidas on teiste toonleitrites nende kolme pea akkordite nimmed?

Kuendama lehhe külje peal, wiendamas nodi harjas, Nr. 12. kolmandamas taktis, (p.) panneme igga rist- ja **b**-duri toonleitri pohja-akkorti (wata k.) pealwallitsewa-akkordiga, (wata m.) kokko kolme-seisusse. — Öppia mängib nüüd ja kirjotab, needsinnatsed kokkopandud akkordid peast, nago Nr. 12. p. jures on näidatud. Numbrid, mis Nr. 12. p. km. jures, tiskandi notide peal on, näitawad akkordite seisussed, ja nisuggussed kriipsud: ·/. ütlewad, et needsammad nodid weel kord peawad mängitud sama. — Sedda healt, mis ühhest akkordist teisele woib wötta, peab üks neist (tiskandi, alto j. n. t.) healest ollema, mis jo essimesses akkordis enne olli; kui logad sedda näitawad, Nr. 12. p. km. I. — Kui siis üht, ehk eddespiddi ka ennam healesi, ühhest akkordist sawad teisele wöetud, siis tulleb sest üks illusa mönnuga mäng wälja.

Seitsmendama lehhe külje peal, wiendamas nodi harjas, Nr. 13. panneme igga rist- ja **b**-duri toonleitri pohja-akkorti (wata k.) ühte pealwallitsewa-akkordiga, (wata n.) kolmeseisusse. — Öppia kirjotago ja mängigo neid akkordisi peast. — Numbrid, mis notide peal, näitawad akkortide seisust.

Kahheksama lehhe külje peal, neljandamas nodi harjas, Nr. 14. panneme iggas rist- ja **b**-duuri toonleitris, pohja-akkorti, (wata k.) alwallitsewa- (wata n.) ja pealwallitsewa-aktordiga, (wata m.) kokko kolme-seisusse. — Teise akkordi healed (wata n.) käiwad kolmandama akkordi healtega, (wata m.) treppi modi üllespiddi otsekohhe eddasi, agga sest tullewad pahha mönnuga keeldud wied ja kahheksad wälja. — Wied on pr. ja kahheksad on mk. jures selgeste nähha; ja kriipsud pp. jures, näitawad keeldud wied ja kahheksad. II. — Kahheksama lehhe külje peal, wiendamas nodi harjas, rr. woib nähha, kuida keeldud wite ja kahheksate eest **wastamängimisse** läbbi woib hoida, nago kriipsud (wata rr.) sedda näitawad. — Nisuggussed ühhendud akkordid, (kui rr. jures) kirjotago ja mängigo öppia nüüd peast. III.

Numbrid, mis passi notide peal, nago kümnema lehhe küljes, essimesses nodi harjas, Nr. 15. ja keskmissed healed, (alto ja tenor) mis seal puduwad, arwago öppia nüüd issi wälja ja katsugo omma kirjotud, ja numbritega ärramärgitud nodid nende

---

I. Kuendama lehhe külje peal Nr. 12., seitsmendama lehhe külje peal, Nr. 13; kahheksama lehhe külje peal, 5mas nodi harjas, (Nr. 14. rr. j. n. t.) otsigo öppia kokkopandud akkorditest need healed üllesse, mis ühhest akkordist teisele said wöetud, ja märkigo neid akkordisi kirjotades ommale lokaga ärra. —

II. Wied ja kahheksad sawad passist **üllespiddi** arwatud. — Kahhes akkordis, mis üks teise körwas seiswad, ei pea mitte, ei sured wied, egga sured kahheksad seisma. — Öppiale kergitamisseks on need 3 esimest akkordi, Nr. 14. mönnes heale seltsis wiggadega kirjotud, et temma saaks teada, kust nad on tulnud. —

III. Mikspärrast need awwalikkud kahheksad, kellel pahha mönnu ep olle, keeldud on, saab eddespiddi ühtlasse nende körwaliste wiedega ja kaetud kahheksadega selletud.

järrele öiendada. — Need passi nodid, mis c-akkordiga Nr 15. peale hakkawad, wötko öppia katseks g-akkordi ümberpanna. — Essimesse passi nodi c-assemel, Nr. 15. saab g-noot passiks kirjotud; teise passi nodi, f. assemel saab c. kirjotud, sest et passi noot f, c-nodist suur wiis maddalam on. — Kolmandama passi nodi be. assemel, Nr. 15. saab nüüd f. kirjotud; sest passi noot be, on suur nelli körgem f-nodist. — Need kolm uut passi noti on g. c. f. — Ja otse nenda sawad wieteistkümnema numbri al, seitsmendama passi, ges-nodini, keik teised passi nodid omma heale wahhedega üllesse arwatud. — Kui essimenni akkord g-healega passis peale hakkas, siis on passi heale ges assemel (wata m.) des-heal wälja tulnud. — Sepärrast, et Nr. 15. m. passi heal ges, ennamtähhendawa fis-duri (wata n.) on mudetud, on nüüd ka tarwis, et se uus üllesleitud des-heal ennamtähhendawa cis-duri saab mudetud. — Ühheksama passi nodi h. assemel saab fis. kirjotud, et h. fis-nodist, Nr. 15. suur nelli körgem on. — Nenda kui siin on öppetud wötko öppia need eesseiswad wiis passi noti, Nr. 15. nende heale wahhede järrele ümberpanna, kunni neljateistkümnema passi, g nodini. — Leitud passi nodid sawad ollema: g, c, f, Be, es, As, des, (ennamtähhendaw) cis, fis, H, e, A, d, G. — Järreltullewad nelliteistkümmend passi noti, teises nodi harjas c, g, d, j. n. t. sawad ka g-healega hakkatud, ja omma healewahhede järrele wälja arwatud. — Kes ümberpannemist tahhab öppida, wötko Nr. 15. essimessest ja teisest nodi harjast d, a, f, be, ehk üht teist healt, c-heale assemele, ja tehko nenda kui sai öppetud. — Ümberpannemisses sawad numbrid nago Nr. 15. on nähha, omma lissa-ettepannekutega (♯. b. ♮.) j. n. t. kus neid tarwis on, passi notide peale pandud.

Kümnema lehhe külje peal, kolmandamas nodi harjas, Nr. 16. p., ja ühheteistkümnema külje peal, kunni Nr. 22. seisab pohja-akkord laulo wisi, se on tiskandi essime, kolmandama, wiendama ja kahheksama heale kohha al; pealwallitsew-akkord seisab teise ja seitsmendama heale kohha al, ja pealwallitsew-akkord seisab jälle neljandama, ja kuendama heale kohha al.

Juhtub et tiskandi noot, mis wiendama heale kohha peal seisab, ennam kordasi ühte healt käib, kui praego näidati, siis woib ka wahhetusseks ühhe nende healte alla, pohja-akkordi assemel, pealwallitsew akkordi prukida, ni kui kahheksama lehhe külje peal, neljandamas nodi harjas Nr. 14. ur. — Öppimisseks olgo siin g-duri wies heale koht d, g-healest arwatud, kolm korda järrestikko kirjotud. — Nende kahhe essimesse d-heale alla saab, nago kahheksama lehhe külje peal neljandamas nodi harjas ur., g-pohja-akkordi, ja kolmandama d. alla on wahhetusseks pealwallitsewa akkordi (d-duur) kirjotud. ni kui: $\begin{matrix} d.d.d. \\ h.h.a. \\ g.g.fis. \end{matrix}$ — F-duris kirjotago öppia wiet heale kohta c, f-healest arwatatud, kolm-korda järrestikko. — Kahhe essimesse e-nodi alla saab f-duri pohja-akkordi, ja kolmandama c. alla saab pealwallitsewa akkordi (c. duur kirjotud) nago: $\begin{matrix} c.c.c. \\ a.ag. \\ f.f.e. \end{matrix}$ — Nenda kui siin sai öppetud, kirjotab ja mängib öppia keige rist- ja be-toonleitrite wiet heale kohta.

Kui laulo-wisis tiskandi noot, mis kahheksama heale kohha peal seisab, ennam kordasi ühte healt käib, siis woib wahhetusseks pohja-akkordi assemel, ka alwallitsewa-

akkordi kirjotada, ni kui kahheksama lehhe külje peal, neljandamas nodi harjas Nr. 14. ru. — Öppimisseks sago siin g-duri kahheksamas heale koht g, g jurest arwatud, kolm korda järrestikko kirja pandud. — Kahhe essimesse g-nodi alla saab g-duri pohja-akkord (wata ur.) ja kolmandama g-nodi alla saab wahhetusseks alwallitsewa akkordi (c-duur) kirjotud, kui on: g.g.g. d.d.e. h.h.c. — F-duris saab kahheksama heale kohha noot f-pohja heale f. jurest arwatud, kolm korda järrestikko ühte healt kirjotud. — Kahhe essimesse f-nodi alla saab f-duri pohja-akkord, ja kolmandama f-nodi alla saab alwallitsewa-akkordi (be-duur) kirjotud: f.f.f. c.c.d. a.a.be. — Nenda wötko öppia ka kahheksat heale kohta keige rist- ja be-toonleitrites kirjotada ja mängida.

Sure kahheksa heale kohtades on möllemad healed ühhesuggusse nimmega, ni kui kümnema lehhe külje peal, teises nodi harjas, Nr. 16. u. ja k. jures woib nähha. — Kuidas on teiste healeseltsides suurte kahheksate nimmed?

Need numbrid, mis laulo-wisis tiskandi notide peal on pandud, andwad toonleitrite heale kohhad teada, kus sees laulo-wiis on kirjotud, I. ni kui kümnema lehhe külje peal kolmandamas nodi harjas, p. jurest, kunni ühheteistkümnema lehhe küljeni, Nr. 22. — Missuggune heal on f-duris suur kolm? A-heal. — Missuggune heal on c-duris suur wiis? G-heal. — Missuggune on g-duris suur nelli? C-heal. — Öppia katsugo keikis duur-toonleitrites heale kohhad numbride järrele wälja arwata. — Duri heale selts ei olle ükspäinis nodi harja otsa pealsest ettepannekust, waid ka wiimsest passi healest tunda. II.

Errela mängiale on se sureks kassuks, ka wägga tarwilinne assi, et ta moistab ühhest heale seltsist, kus sees laulo wiis kirjotud ehk trükkitud on, teise seltsisse sedda mängida; sepärrast on öppimisseks kümnema lehhe külje peal, kolmandamast nodi harjast p., neljandamas nodi harja Nr. 17. laulo-wiis suur kaks maddalamaks, a-durist g-duri kirjotud. III.

Öppia wötko nüüd seddasamma laulowisi, mis kümnema lehhe külje peal, kolmandamas nodi harjas p., passi ja keskmiste healtega suur nelli IV. a-durist maddalamaks, ehk mis ka sesamma heal on, suur wiis a-durist körgemaks e-duri panna. V. — Kui laulo-wisi, mis kümnema lehhe külje peal, kolmandama nodi harjas p. jures on, wöttame a-durist e-duri ümberpanna, siis tulleks temma essimesse

---

I. Üks nelja healeline laulo-wiis on siis ommas heale seltsis kirjotud, kui läbbi wisi need healed ennamiste ettetullewad, mis ses toonleitris on, kus sees laulo-wiis on kirjotud. —

II. Igga kord ei woi ka mitte wiimsest passi healest ärratunda, missuggusses heale seltsis laulo-wiis on, sest et ta monni kord pohja-akkordi passi heale peale ei löppe. —

III. Kui takti märk C, nago kümnema lehhe külje peal, neljandamas nodi harjas Nr. 17; üks kriips ennese läbbi saab, siis näitab temma pool lühhikest nelja werendi takti, mil terwe noot kui pool, ja pool kui werend saab mängitud.

IV. Wata 13ma lehhe külge peal 4mas nodi harjas, Nr. 5. ru, ja 6ma lehhe külge peal, 3mas nodi harjas r. ja rm. —

V. A jurest on e-heal suur 5. körgem; ja sesamma a jurest on e heal suur 4 jälle maddalam. —

a-heale assemel (wata p.) e-heal. — Teise heale h. assemel (wata p.) tulleks siis fis, ja kolmandama heale cis assemel (wata p.) tulleks gis heal seisma. — Sest on nüüd need kolm tiskandi noti e-duris: e, fis, gis. — Kui siin ses öppetusse ramatus, kümnema lehhe külje peal teises pea- ehk kirja tükkis näggime. saab essimesse ja kolmandama heale kohha alla, se on e. ja gis, e-duri pohja-akkordi passi noot, ja teise (fis) heale kohha alla pealwallitsewa-akkordi passi healt h. kirjotud. — Nenda woib nüüd ka neid teisa laulo wisi-nota, se on tiskandid nende passi, tenori ja alto healtega leida. —

Laulo wisis, kümnema lehhe külje peal, neljandamas nodi harjas, Nr. 18. on g pohja-akkordi assemel (wiendama nodi harjas m.) pealwallitsewa akkordi passi noot d. sepärrast passi healeks kirjotud, et d-noot, mis g-toonleitri wies heal on, (wata k. m.) kaks korda teine teise järrel seisab. — Olleks, ni kui wiendama nodi harja peal, neljandamas taktis p. jures, essimesse d-nodi alla g-pohja-akkordi passi healt kirjotud, siis olleks nende akkordites, mis pr. ja p. jures on, keeldud wied ja kahheksad tulnud, (wata ühheteistkümnema lehhe külje peal, essimesses nodi harjas Nr. 19. n. u.) I. — Meie leiame nelja healelisses laulo wisis kül ennamiste iggast akkordist wied ja kahheksad, agga nemmad ei tulle siis mitte akkordites, mis üks teise körwas, ühhe nimmelistes healtes ette, waid nenda: essimesses akkordis on tenori heale a, ja passi heale d. wahhel, suur wiis: d. a. fis. d. (1. 5.) ja teises akkordis on jälle alto heale e. ja tenori heale a. wahhel suur wiis, nago: A. a. e. cis. (1. 5.) II. —

Kahheksadega on akkordis ka sesamma luggu: ühhes akkordis on tiskandi heale d., ja passi heale d. wahhel kahheksad, nago: d, a, fis, d., (1. 8.) teises akkordis on nemmad tenori heale a, ja passi heale A. wahhel, nago: A, a, e, cis; (1. 8.) III. agga kahhes, ühhe teise körwas seiswa akkordis, ja weel pealegi, ühhesuggustes healtes, ni kui ühheteistkümnema lehhe külje peal, essimesses nodi harjas, Nr. 19. n. ja u. jures kriipsud näitawad, ei tohhi mitte kaks suurt wiit, egga kaks kahheksad kirjotada.

Kui sured wied ja kahheksad ühhe heale körgusses, üksteise körwas seisawad, kui ühheteistkümnema lehhe külje peal, essimesses nodi harjas pr., siis ei olle nisuggused wied ja kahheksad mitte keeldud, sest nendel on ühhesuggune heale koht.

Kümnema lehhe külje peal, wiendamas nodi harjas, Nr. 18. ur., on lissaettepanneku noot cis. IV. tenoris pissut wöera mönnuga, agga kui liggema sugguseltsi heal, on temma ka wägga armas kuulda. — Laulo-wiis Nr. 18. on ühheteistkümnema

---

I. Meie same eddespiddi nähha, et ka üks weike 5. sure 5. järrele, nende samma healtes woib seista. —

II. Wata 6ma lehhe külje, 5ma nodi harja peal Nr. 12., 3mas taktis p. k. m.; — ja 7ma, 8ma ja 9ma lehhe külje peal; ka 10ma lehhe külje peal kolmes essimesses taktis, kus kordamisse ühhes akkordis wied, ja teises kahheksad seiswad. —

III. Wiendama lehhe külje, 3ma nodi harja hakkatusselt, (n. p.) ja keiges järreltullewais taktides, kunni 4ma nodi harja 1se taktine. —

IV. Wiendama lehhe külje, 10ma nodi harja peal Nr. 8. m. —

lehhe külje peal, Nr. 20. suur kaks körgemale, g-durist a-duri kirjotud. — Öppia kirjotago laulo-wiis, Nr. 18. weikesse kolme körgemale g-durist be-duri.

Weikesse kolme healewahhet, kelle keskel kaks klawweri lauakest seisawad, on ühheteistkümnema lehhe külje peal, wiendamas nodi harjas, Nr. 23. k. ja kr. nähha. Kuidas on c. jurest arwatud weikesse kolme nimmi? Es-heal; — d jurest arwatud? F-heal; — fis jurest arwatud? A-heal; — ges jurest arwatud? Heses (bb.) — Kuidas on teiste heale seltsides, üllespiddi arwatud, weikste kolmede nimmed? — Weike kolm, kelle keskel kaks klawweri lauakest seisawad, ei pea mitte ärrawahhetatama sureks tehtud kahhega, kelle wahhel ka kaks lauakest on. — Sest, Nr. 23. on f. noot (wata p.) d-nodist (wata k.) ja g-noot (wata pr.) e-nodist (wata kr.) kolmas pohja-täht cde sees; agga eis, Nr. 23. n., on d-nodist (wata m.) ja fisis (wata nr.) on e-nodist (wata mr.) wast teine pohja täht cde sees. — Kuidas on c. jurest üllespiddi arwatud suremaks tehtud kahhe nimmi? Des-heal; — d. jurest arwatud? Eis-heal; — fis. jurest arwatud? Gisis; — ges. jurest arwatud? A-heal. — Kuidas on teiste heale seltsides suremaks tehtud kahhed? — Kuidas on weikesse kolme nimmi a. jurest üllespiddi arwatud? C-heal; agga a. jurest arwatud suremaks tehtud kaks? His-heal. — Kuidas on as jurest arwatud weikesse kolme nimmi? Ces-heal; — agga as-healest arwatud suremaks tehtud kahhe nimmi? H-heal. — Mis sawad nüüd üllespiddi teiste toonleitrites weikeste kolmede, ja suremaks tehtud kahhede nimmed ollema? — Weikesse kolme, ja suremaks tehtud kahhe wahhel on mängimisses wägga suur wahhe, mis akkordite ühhendamisses parreminne same ärratundma.

Ühheteistkümnema lehhe külje peal, kolmandamas nodi harjas Nr. 21. on wiendama a-heale kohha, a-nodi al (wata m. ja n.) pohja-akkordi assemel, pealwallitsewa akkord kirjotud, (nago pr. ja rm.) sepärrast, et d-duri wies heal a. nelli korda järrestikko ühte healt käib. I. —

Öppia kirjotago laulo-wisi, Nr. 21. weike kolm körgemale, d-durist f-duri. — Laulo-wiis, Nr. 21. hakkab wiendama heale-kohhaga peale, se on pohja heale d. jurest arwatud, a. healega, ja sepärrast hakkab ka laulo-wiis, Nr. 22. wiendama f-duri healega peale, mis pohja healest arwatud c. heal on. — Nr. 21. on laulo-wisis teine tiskandi noot d, mis pohja heale d. jurest arwatud, kahhekſas heal, ja sepärrast peab teine tiskandi noot, Nr. 22. ka kahhekſamas heal ollema, mis pohja heale f. jurest arwatud f-heal on; ja nenda hakkab siis laulo-wiis, Nr. 21. f-duris c. ja f-healega peale. — Otse nenda saab kolmas tiskandi noot omma heale wahhe järrele, ja wimaks ka teised nenda wälja arwatud; — ja öppia wöttab nüüd ka seks passi nodid omma wahhetustega nenda, kui neid kahhekſama lehhe külje peal, neljandamas nodi harjas, Nr. 14. ur. ja ru. on näidatud. — Nüüd katsugo öppia seddamaid sesamma laulo-wiis Nr. 21. weike poolt healt d-durist es-duri ümberpanna, ja wötko ennesele seks

I. Ollekſime 11ma lehhe külje, 3ma nodi harja peal, Nr. 21. nende esſimeste kue nodi alla, kui on c, f, e. ja nenda teised, mis Nr. 22. 4ma nodi harja peal seisawad, f-duri pohja healt kirjotanud, siis ollekſid akkordid wägga ühte karwa healt ja mönnu sanud.

juhhatamist sestsinnatsest öppetusse ramatust, kümnema lehhe külje pealt essimessest, teisest, kolmandamast ja neljandamast kirja tükkist. — Kui nüüd tiskandi ja passi nodid es-duris nenda on walmis kirjotud, siis sawad pärrast tenori ja alto nodid nende wahhele pandud.

? = ?

Et nende üllemal nimmetud laulo-wisidele, mis kümnema lehhe küljest, kunni ühheteistkümnema lehhe küljeni, Nr. 22. melega pohja-akkordisi üksi on kirja pandud, sepärrast köllawad passi ja akkordi healed kowwaste ning waljuste, agga kui öppia nendegi laulo-wisidega Jummalale tänno ja kitust selle eest laulab, mis ta siin on öppinud, ja Jummalalt ka eddespiddi öppimisseks uut joudo ja kannatust pallub, siis wöttab Issand temmale sedda pallutud asja ka anda ja temma sowimist armust täita.

Teine jäggo.

Kui meie ka wahhest iggast kolmeheale akkordist kolmat healt wöttame, ja sedda pohja heale assemele, akkordile passiks kirjotame, siis sawad laulo-wisid sest ennam mönno, kui neil essimesse jäos, kümnema ja ühheteistkümnema lehhe külje peal olli. — Kahheteistkümnema lehhe külje peal, Nr. 1. k. m. on essimessel akkordil pealmisteks healteks, passi nodi c. jurest arwatud, kahheksas, kolmas ja wies heal; agga teisel akkordil (wata np.) on passi nodi e. jurest arwatud, kues, kahheksas, ja kolmas heal. — Nende kahhe akkordi pealmissed healed (wata k. ja n.) on kül ühhesuggussed, agga essimesse akkordi kolmel healel on c. (wata m.) ja teise akkordi kolmel healel (wata p.) on e. heal passiks, mis essimessest akkordist, k. m. jurest, on wöetud. 1. — Kui ges-duri akkordi kolmat healt passiks kirjotame, missuggune saab se ollema? Be heal. — Ja kui h-akkordist kolmat healt kirjotame, missuggune se on? Dis-heal. — Agga a-akkordist kolmat healt? C-heal; ja nenda teised. — Kuidas on teiste toonleitrites suurte kolmede nimmed, kui neid passiks kirjotame?

C-duri pohja heal c, on passi nodi e. jurest arwatud, kues heal, sepärrast saab se akkord, mis n. t. p. jures on, kuus-akkord nimmeks; ja märgiks, et passi noot e. (wata p.) mitte ennam pohja-pas ei olle, on temma ülle number 6. kirjotud. — Otse nenda saab igga kolmandama heale peale, mis ühhest ehk teisest duri-akkordist on wöetud ja passiks kirjotud 6. pandud; (wata t.) muido peaksime, kui e. olleks ilma kueta kirjotud pealmistes healtes pohja akkord e. g. h. mängima. — Teiste akkorditest kue-akkordi passi healeks wöetud kolmandamal healel on teine nimmi, kui tal c-duris olli. — F-durist wöetud on ta nimmi a; (wata mr.); ges-durist on ta nimmi be; a-durist cis. j. n. t.

---

1. 6-akkord on c-akkordist tehtud. —

Kuus-akkordi kahheksamas heal **e**, passi nodi **e**. jurest arwatud, ei pea mitte nenda kui teises akkordis n. t. p. jures, teist korda pealmistes healtes kirja pandama, ja et kuus-akkord kahhe **e**. heale läbbi teiste akkordi healte körwas liig kärrina ja walli on, sepärrast on pealmistest healtest **e**. ärrajäetud, ning akkordil jääb kolm healt (wata r.) I. — Agga kui tal just nelli healt tarwis lähhäb, siis saab nenda kui u. jures, kues heal **c**, ehk kui ru. jures kolmas heal **g**, kaks korda kirjotud. II. — Iggas teises duur-akkordis on nende healtel, mis teist korda sawad kuus-akkordile jure kirjotud teised nimmed. — Nenda on **f**-duris kue-akkordile teist korda jure kirjotud kuendama heale nimmi **f**, ja teist korda jure kirjotud kolmandama heale nimmi **c**, (wata mr.) — **D**-duris on kue-akkordi passi nodi nimmi **fis**, ja **fis**-nodist arwatud, on **d**. kues ja **a**. kolmas heal, ning **d**. ehk **a**. sawad siis kue-akkordile neljandamaks healeks jure kirjotud.

Kuidas on **g**-duri pohja akkordi nimmi? **g**. **h**. **d**. — Mis on pohja-healest arwatud sure kolme nimmi, mis kue-akkordile tulleb passiks panna? **H**-heal. — Ja nenda on siis **g**-duri pohja-heal **g**, kue-akkordi passi nodi **h**. jurest arwatud pealmistes healtes, kues heal. — Agga missuggusse numbriga saab nüüd **h**. noot märgitud? — Kuendama numbriga. — Mikspärrast on kues number tarwis? — Ta on märgiks, et passi noot **h**. mitte pohja heal ennam ei olle, waid **g**-durist wöetud kolmas heal. — Mikspärrast ei woi sedda teisi korda wöetud passi healt **h**. pealmistes healtes kirjotada? Et temma kue-akkordis, teiste akkordi healte körwas kärrina ja walli on.

Kui **g**-duri pohja healest arwatud, kolmat healt **h**, kelle peale 6. seisab, pealmistes healtes kirjotamatta jättame, mitto healt on siis akkordil? kolm healt: **h**. **d**. **g**. — Agga kui kue-akkordil just nelli healt peab ollema, mis wisil saab temmale neljat jure? Meie kirjotame akkordi kolme pealmisse healele, neljandamaks jure, kue-akkordi passi nodi **h**. jurest arwatud, kuet healt **g**, ehk kolmat healt **d**. — Kuidas on akkordi nelja healte nimmed, kui kues heal, passi nodi **h**. jurest arwatud, teist korda saab kirjotud? **H**. $\bar{\bar{g}}$. $\bar{\bar{d}}$. $\bar{g}$; ja kui kolmas heal teist korda saab kirjotud? **H**. $\bar{d}$. $\bar{g}$. $\bar{\bar{d}}$. — Needsinnatsed ja järreletullewad küssimissed panneb öppia keige duur-akkorditest omma ette ja kostab neid ennessele ärra.

Sellepärrast, et laulo wisi-noot tiskandis ei woi teise heale kohta panna, on keeldud healte pärrast mönni kord ühhe körgusse nodi peale kaks healt kokko pandud. — Ühhel kahheksandiku nodil, mis peale kaks healt käiwad, on lippoga kriips üllesse- ja allapiddi körwa tombatud, wata kahheteistkümnema lehhe külje peal, essimesses nodi harjas, (pr.) — Otse nenda on werendi ja kahhe werendi nodil kriips üllesse- ja allapiddi körwa tombatud, agga ilma lippota, (wata i.) ja nelja werendi nodid seisawad üks teise körwas (wata mi.) ehk nad on röngapiddi üks teisest läbbi pandud (wata ip.)

Mitme healelisse, ühhe teise järrele käiwa akkordites on sesamma luggu, et essimenne ja teine tenori heal ühhe nodi peal koos seisawad, kui pealmised nodid:

I. Mil wisil 6-akkordi passi heal mitte liig walli ei olle, ja pealmistes healtes sünnib kirjotada, same eddespiddi nähha. —

II. Seddasamma healt weel üks kord.

a. h. cis. d. d, essimesses nodi harjas rm. jures näitawad. — Agga essimesse passi healel on isse nodid: e. fis. g; ja teise passi healel on ka issi nodid: cis. d. e.

Kahheksas ja kolmas number, mis ka weel kue-akkordi pärralt on, sawad agga siis kue numbri jure kirjotud, kui nendele se lissa-ettepannek saab jure pandud, nago: ♯, b, ♮ 8 8 8 j. n. t. Kui nüüd kues number passi nodi peal seisab, siis mängitakse sedda pohja-akkorti, kellest igga kuus-akkord on wöetud, ja jäetakse kue-akkordi pealmistest healtest kahheksat healt, passist arwatud, mahha; naggo kahheteistkümnema lehhe külje peal, essimesses ja teises nodi harjas pr., ning ka kolmandamas ja neljandamas nodi harjas n. p. — Weikessed tippud wöetud-passi notide al, essimesses, teises, kolmandamas ja neljandamas nodi harjas, kui kuus passi nodi peal seisab, näitawad pohja akkordid, mis pealmistes healtes sawad mängitud. (wata r.) — Kui passi notide peal kuus ei seisa, nago essimesses, teises, kolmandamas ja neljandamas nodi harjas, (wata i.) siis mängitakse pohja akkortisi üksi. — Sure kue heale wahhe, kahheteistkümnema lehhe külje peal, neljandamas nodi harjas, (k.) kelle keskel kahheksa lauakest seisawad, on iggas duur toonleitris kuendama heale kohha peal. — Missuggune heal on fis-duris suur kuus? Dis-heal; agga ges-duris? Es-heal; a-duris? Fis-heal; as-duris? F-heal. — Missuggussed healed on teiste toonleitrites sured kued? —

Kahheteistkümnema lehhe külje peal kolmandamas nodi harjas (n. p.) on kaks kuus-akkordi üks teise körwas, ja kolmekriipsone tiskandi c̿-heal I. käib kahhe kriipsone tenori c̿-healega järgmisses suurtes kahheksates, agga nisuggussed ei olle mitte keeldud, sest et möllemad kahheksad ühhesuggusse heale kohha peal seisawad. II. — Sesamma luggo on ka kolmandamas nodi harjas (n. p.) teises, ja kolmandamas taktis be- ja as-akkorditega j. n. t.

Kahheteistkümnema lehhe külje peal, neljandamas nodi harjas, (Nr. 3. pr. ja u.) seisawad ka kaks kuus-akkordi teine teise körwas, ja et ühhe- ja kahhekriipsone c̿/c (wata pr.) ning ühhe- ja kahhekriipsone d̿/d (wata u.) üks ühhe ja teine teise heale kohha peal, ühhesuggustes healtes, ja suurtes kahheksates käiwad, sepärrast on nemmad keeldud. — Sesamma assi on ka teises taktis (nr. jures) ühhe- ja kahhekriipsone d̿/d ning (pu. jures) ühhe- ja kahhekriipsone e̿/e healedega. — Keeldud kahheksate eest, (nago pr. ja nr. jures on) woib öppia ennast hoida kui ta nenda kui wiendama nodi harja peal (p. kr. ja rm.

I. Kolmekriipsone si. saab nenda märgitud: c̿; — kahhekriipsone nenda: c̿; — ühhekriipsone nenda: c̄; — agga weike si. nenda: c; — ja suur si. nenda: C. — Laulja ei sa kül paljo tiskandi c̿. ja tenori c̿. omma healega selgeste kätte. —

II. Nelja healeliste lauludes, ja errela-mängimisse tükkides tullewad teist suggo kahheksad ette. Tiiskant laulab ehk puhhub: a̿. g̿. fis̿. c̿. d̿. altoga ühtlasse needsammad healed: a̿. g̿. j. n. t., agga 8 healt maddalam; tenor 8 healt altust a. g. j. n. t. ja pas, tenori healest 8 healt G. A. j. n. t. needsammad healed maddalam. — Nisuggune laul ehk mäng, kus mitto 8 ühte healt käiwad nimmetakse üksheal.

jures,) alto ja tenori healt g-nodi peale kokko panneb. (wata p.) Tiskandi healel on p. jures ühhekriipsone c-noot üksi, ja u. jures on tiskandi healel kahhekriipsone d̄, ning tenori healel ühhekriipsone d̄-noot üksi; kr. jures on tiskand ja alto a-heale peale koos, ja tenoril on ühhekriipsone d̄. üksi. — Missuggussed healed on rm. jures ühhekriipsone h̄-nodi peale kokko pandud, ja missuggussed on ühhekriipsone c̄- ja fis̄-nodi peal üksi?

Kui wahhest, nago kahheteistkümnema lehhe külje peal, wiendamas nodi harjas, Nr. 4. k. c-duri kolmehealest wiet healt g. (wata p.) pohja-heale c. assemele passiks kirjotame, siis sawad laulo-wisid sest passi nodist weel ennam mönno, kui pohja kuus-akkorditega üksi wois sündida. — Keiges healtes on illus mönno mängimisses üllem assi sest ilma mönnuta ei olle keige parremadgi akkortide ühhendamissed körwadele egga süddamele römuks.

Sel akkordil, mis kahheteistkümnema lehhe külje peal, wiendamas nodi harjas, Nr. 4. k. m., on passi nodi c. jurest arwatud, pealmisteks healteks kahheksas, kolmas ja wies heal, ning teisel akkordil, mis n. p. jures, on g-nodist arwatud, (wata p.) neljas, kues ja kahheksamas heal. — Möllemad akkordid on pealmiste healte polest kül ühhesuggussed (wata k. n.) agga essimesse akkordi passi noot (wata m.) on c-, ja teise akkordi passi noot (wata p.) on g-heal, mis essimessest, c-akkordist, on wöetud (wata k. m.) — Kui ges-akkordist wiet healt passiks wöttame missuggune heal on se? Des-heal; ja h-akkordist, missuggune on siis wies heal? Fis-heal. — Mis teiste toonleitri akkortides sure wiede nimmed on, kui neid passi healteks saab kirjotud?

Et c-duri pohja-heal c, Nr. 4. n. passiks sanud g-nodist arwatud neljaks, ja e, akkordi teine pea heal, passiks sanud g-nodist arwatud, kueks healeks on sanud, sest saab üks nisuggune akkord wata n. t. p. kuus-akkord nimmeks, ja $\frac{6}{4}$ on märgiks, et ta mitte ennam nago p. jures pohja-akkord ei olle, waid üks pohja akkordist tehtud akkord on. I. — Teiste toonleitri akkordites on wiendama healel, mis passiks wöetakse teist nimmet, kui c-akkordis; ja nenda on f-akkordist wöetud wiendama heale nimmi, c, (wata wiendamas nodi harjas ir.) mis kue- nelja- akkordile passiks saab kirjotud. — Teises taktis on be-akkordist, kue- nelja-akkordi passi tarwis wöetud wiendama heale nimmi f, (wata pr.) ja kolmeteistkümnema lehhe külje peal essimesses nodi harjas, on es-akkordist, $\frac{6}{4}$-akkordi passi heale tarwis wöetud, wiendama heale nimmi be (wata pr.) j. n. t.

Kahheteistkümnema lehhe külje peal, neljandamast numbrist, kunni wieteistkümnema lehhe küljeni ühheteistkümnemast numbrist sadik, annawad tippud kue- nelja ja kue-akkordite passi nodi al sedda akkordi pohja-passi healt teada, kelle pealmissed healed $\frac{6}{4}$- ja 6-akkordile sawad mängitud. — Kue- nelja-akkordi märk on ka weel 8, agga tedda pannakse siis $\frac{6}{4}$ jure, kui ta lissa-ettepannek peab sama.

Kui ühhe passi nodi ülle $\frac{6}{4}$ seisab, siis wöetakse temmale selle akkordi pealmissed healed, kelle pohja-heal passi nodist wiis healt maddalam on; sepärrast et kue- nel-

---

I. 6-akkord on essimenne, ja $\frac{6}{4}$-akkord on teine mis pohja-akkordist on tehtud. —

ja-akkordi passi healt pohja-akkordist on wöetud. I. — Kui passi nodi **D.** peal $\frac{6}{4}$ seisab, missuggusse pohja-akkordi kolm pealmist healt wöetakse siis? **G**-pohja-akkordi healed. Mikspärrast? Et kue-neljaga märgitud **D**-heal sest pohja-akkordist on wöetud, kelle pohja-heal **D**-healest suur wiis maddalam on. — Kui passi nodi **D** peal agga 6. üksi seisab, missuggusse pohja-akkordi kolm pealmist healt saab wöetud? **Ve**-pohja-akkordi. — Agga mikspärrast? Et passi heal **be.** kuega märgitud, sest pohja-akkordist on wöetud, mis **be.** jurest suur kolm maddalam on. — Kui $\frac{6}{4}$ nende passi notide peal seisab, kui on: **a, e, h, fis, cis, c, f, be.** missuggust akkordi saab siis pealmistes healtes igga passi heale peale mängitud? Ja mikspärrast? Agga kui nimmetud passi healte peale 6. seisab, missuggusse pohja-akkordi pealmissed healed sawad siis passile wöetud? Ja mikspärrast?

Passi notide puhhumisse aia peale arwatakse kaks werendi noti, kui kahheteistkümnema lehhe küljes wiendamas nodi harjas, Nr. 4. rp. pealmiste akkordites, ja kolmeteistkümnema lehhe külje peal teises nodi harjas, kuendamas ja seitsmendamas taktis, ning ka kolmandamas ja neljandamas nodi harjas on nähha. — Need logad, kolmeteistkümnema lehhe külje peal, neljandamas nodi harjas kahhes wiimses taktis (wata im. ja i.) misga **c**-akkordi pealmissed nodid on ühte pandud, näitawad, et essimenne akkord (wata im.) kord alla wautud, ühte joont wiimse taktini peab hüüdma. (wata i.) Kuenelja-akkordi järgmist pohja-akkorti, nago kahheteistkümnema lehhe külje peal, wiendamas nodi harjas, Nr. 4. ir., ei olle ennam prugitaw wie-kolmega $\binom{5}{3}$ mängida, (wata pn.) agga kui $\frac{5}{3}$ lissa-ettepannekut saab, ja wahhel ka mönni teise asja pärrast, II. siis kirjotakse temmale neid numbrisi jure.

Neljat suurt heale wahhet, nago kolmeteistkümnema lehhe külje peal, neljandamas nodi harjas, Nr. 5. ru., kelle keskel nelli lauakest seisawad, on igga toonleitri neljandama heale kohha peal. — Missuggune on suur neljas heal **ges**-duris? **Ces**-heal. — Missuggune heal on suur nelli **fis**-duris? **H**-heal. — Agga **as**-duris? **Des**-heal; ja **e**-duris? **A**-heal. — Missuggune on suur nelli teiste toonleitrites?

Laulo-wisid, mis kolmeteistkümnemast, kunni wieteistkümnema lehhe küljeni, on kue- ja kue-nelja akkordite läbbi mönnukamaks sanud, kui need, mis essimesses jäos. — Öppia kirjotago ka siin, teises jäos, tenori ja alto nota, passi ja tiskandi notide wahhele, nago kolmeteistkümnema lehhe külje peal, wiendamas nodi harjas (pr. rm. m. ja mr. jures) on näidatud, ja kus keik nelli healt täieste on kirja pandud.

Neljateistkümnema lehhe külje peal, essimesses nodi harjas, Nr. 6. p. ja pr. on kaks kuus-akkordi üks teise körwas, ja nende healte wahhel on keeldud kahheksad, mis siis ärra jäwad, kui nago kolmeteistkümnema lehhe külje peal, wiendamas nodi har-

---

I. Kahheteistkümnema lehhe külje peal, wiendamas nodi harjas n. ja ir.

II. Neljateistkümnema lehhe külje peal, 2ses nodi harjas, Nr. 8. p., ja 3mas nodi harjas rm; Nr. 9. 4mas nodi harjas p; 5mas nodi harjas rm; 15ma lehhe külje peal 1ses nodi harjas ip; ja Nr. 11. 3mas nodi harjas pp. on sellepärrast $\frac{6}{4}$ järrele $\frac{5}{3}$ kirjotud, et passi nodid kaks isssseltsi akkordi on sanud.

jas (k. m.) alto nodi **g** peale, (wata k.) ka tenori healt panneme. — Kui, nago kolmeteistkümnema lehhe külje peal, wiendamas nodi harjas essimesses taktis (u.), passi noti **fis**-akkordile teist korda kirjotame, siis on akkord kahhe **fis**-healega liig walli, ning passi notide **fis g** ja alto notide **fis g** wahhel tullewad siis keeldud kahheksad wälja, kui neljateistkümnema lehhe külje peal, essimesses nodi harjas, teises taktis kriipsud näitawad. (wata pr.) — Laulo-wiis kolmeteistkümnema lehhe külje peal, wiendamas nodi harjas, on neljateistkümnema lehhe külje peal, essimesses nodi harjas, Nr. 7. suur kaks, **g**-durist, körgemale **a**-duri pandud. — Öppia kirjotago sedda laulo-wisi, mis kolmeteistkümnema lehhe külje peal, wiendamas nodi harjas, suur kaks maddalamaks **g**-durist **f**-duri.

Laulo-wisis, mis neljateistkümnema lehhe külje peal, Nr. 8. on kuus-akkordi passi noot **cis**. (wata k.) kord weel akkordil tiskandi nodiks kirjotud, ja sesamma on walli; agga et laulo wisi-nodid ei woi ommast heale-kohhast ärrapanna, sepärrast jääb **cis**-noot seisma (wata k.) ehk tedda wöetakse hopis ärra, ja **a**-noot saab üksi kirjotud (wata mi.)

Laulo-wisis Nr. 8., kolmandamas nodi harjas (pu. ja up.) on **c**-akkordi körwas tiskandi **h**-notide alla liggema sugguseltsi **h**-duri akkord kirjotud, (wata rm. ja mr.) kus lissa-ettepannekuga **d**-noti, passi nodi **h**. ülle **dis**-nodiks ristiga on märgitud. — Igga lissa-ettepannek olgo ♯ b. ♮ j. n. t. saab passi nodi peale kirjotud. — Neljateistkümnema lehhe külje peal, kolmandamas nodi harjas, essimesses taktis (pu. ja rm.) käiwad werend nodid, alto ja tenori healtes, ühhest kohhast teise, kunni passi ja tiskandi heal (wata pu.) poles notides **h**-healt kinni peawad. — Kui healed nenda mängimisses ehk laulmisses üks teisest möda käiwad, (nago pu. ja rm. jures) siis nimmetakse sedda mödakäimisseks. — Laulo-wiis, mis kahheksama numbri al, on ühheksama numbri alla suur kaks, maddalamaks **a**-durist **g**-duri kirjotud. — Öppia katsugo laulowiis, Nr. 8., ka weike kolm maddalamaks kirjotada, se on **a**-durist **f**-duri.

Laulo-wisides, mis wieteistkümnema lehhe külje peal, essimesses nodi harjas, Nr 10. ja kolmandamas nodi harjas, Nr. 11. saime keeldud kahheksatest seläbbi lahti, et passi nodi **c**, wata essimesses nodi harjas, wiendamas taktis (mr.) ja kolmandas nodi harjas, wiendamas taktis, ning Nr. 11. (mr.) ka passi noti **a**., kahheksa healt körgemale, pealmiste healte wasto, kirja panneme. — Keeldud kahheksad on siin liig waljud, et nemmad wäljaspiddistes healtes, se on passis ja tiskandis seisawad. — Kümnes laulowisi on ühheteistkümnema numbri al, **d**-duris ja sedda kirjotago öppia nüüd **c**-duri.

Weikses tehtud kolmeheal, mis kueteistkümnema lehhe külje peal, essimesses nodi harjas, Nr. 14., on kokkopandud pohja-healest, weikessest kolmest I. ja weikesseks tehtud wiest. II. — Missuggune heal on **f**. jurest arwatud weikesseks tehtud wiis? **Ces**-heal; — **cis**. jurest arwatud? **H**-heal; — **d**. jurest arwatud? **Cis**-heal. — Missuggune heal on **h**, **fis**, **gis**, **dis**, **ais**, **g**, **d**, **a**, ja **e**-healest arwatud weikesseks tehtud wiis?

I. Essimesses jäos 11ma lehhe külje peal, 5mas nodi harjas, Nr. 23. k. ja kr.

II. Wieteistkümnema lehhe külje peal, Nr. 12.

Weikesseks tehtud kolmeheale pohja-heal I. on iggas duur toonleitris seitsmendama sure heale kohha peal, (wata Nr. 14. essimesses nodi harjas) kahheksama heale ees, nago mönnes akkordis u. jures woib nähha. — Missuggune heal on **fis**-toonleitris suur seitse? **Cis**-heal; — **ges**-toonleitris? **F**-heal; — **a**-toonleitris? **Gis**-heal, ja **es**-toonleitris? **D**-heal. — Missuggune on teiste duur-toonleitrites suur seitse?

Weikseks-tehtud kolmeheale mönno on heitlik. Kui temma pohja-heal, nago Nr. 14. k. j. n. t. saab teist korda neljandamaks healeks kirjotud, siis on ta liig kärreto; ja ommetegi on sesinnane akkord teiste ühhendamisseks wägga tarwilinne. — Selle kolmeheale kolm seisust, (wata Nr. 15.) pango öppia iggast duur-toonleitrist ommale kirja. II. — **C**-duri weikesseks tehtud kolmeheal **h. d. f.** on kueteistkümnema lehhe külges, Nr. 16. i. jures nähha. — Kui tedda on tarwis nelja healelisseks tehha, siis saab weikene kolm, **d**-heal, (wata m.) ehk nago p. jures weikseks tehtud wiis, **f**-heal, temmale neljandamaks jure kirjotud. — Teises taktis on **g**-duri weikses tehtud kolmeheale nodid **fis. a. c**; mu. jures on weikene kolm, **a**-heal, ja pu. jures on weikesseks tehtud wiis, **c**-heal, teist korda akkordile jure kirjotud.

C-duri weikesseks tehtud kolmeheal on Nr. 17. **h. d. f.** ja temma weikene kolm, **d**-heal on pr. jures passiks kirjotud, kellest jälle kuus-akkord on tulnud; III. — p. jures on kues heal **h**, passi heale **d** jurest arwatud, ja r. jures on kolmas heal **f**, akkordile teist korda jure kirjotud. — Teises taktis on **g**-duri weikesseks tehtud kolmeheale nodid, **fis. a. c.** kelle kues heal **fis**, (wata mu.) ja kolmas heal **c.** (wata pu.) akkordile teist korda on jure pandud.

C-duri weikesseks tehtud kolmehealest **h. d. f.** Nr. 18. on weikesseks tehtud wiis-**f**-heal (wata pr.) passiks wöetud, misgast kuus-nelli-akkord on tulnud; IV., — p. jures on kues heal **d**, ja r. jures on neljas heal **h.** teist korda kirjotud. — Järreltullewas akkordis, **g**-duri weikesseks tehtud kolmeheales: **fis. a. c.** on kues heal **a**, (wata mu.) ja neljas heal **fis.** (wata pu.) kaks korda kirjotud. V. — **C**- **g**- **d**- ja **a**-duri pohja-akkord on Nr. 19. ja 20. weikesseks tehtud kolmehealega r. jures, ja temma kuus-akkordiga u. jures, ning kuus-nelli-akkordiga pr. jures ühte pandud.

Kueteistkümnema lehhe külje peal, essimesses nodi harjas mr. on üks sureks tehtud kolmeheal, kellel wägga walli mönno on, kui temma kolm healt korraga panneme hüüdma. — Sesinnane kolmeheal on kokko pandud pohja-healest, surest kolmest ja sureks tehtud wiest. — Sureks tehtud wie keskel on seitse lauda. VI. — Kuidas on **c.** jurest arwatud, sureks tehtud wie nimmi? **Gis**-heal; — **f**-jurest arwatud? **Cis**-heal; — **g** jurest arwatud? **Dis**-heal; **be** jurest arwatud? **Fes**; ja **es** ju-

---

I. Wieteistkümnema lehhe külje peal, Nr. 13. —
II. Kueteistkümnema lehhe külje peal, Nr. 11. —
III. Kahheteistkümnema lehhe külje peal, Nr. 1. teises akkordis n. t. p. —
IV. Kahheteistkümnema lehhe külje peal, Nr. 4. n. t. p. —
V. Kolmandamas jäos saab weikesseks tehtud kolmehealest ennam selletust antud. —
VI. Wata 16ma lehhe külje peal, 1ses nodi harjas mp. —

rest arwatud **H**-heal. — Mis on teiste toonleitrites sureks tehtud wiede nimmed? — Kui sureks tehtud kolmeheale healed üks teise järrele hüüdma pannakse, se on **c**, **e**, **gis**. siis lähhäb temma mönno pehmemaks. — Kueteistkümnema lehhe külje peal, teises nodi harjas (kp.) tulleb sureks tehtud wiis, **gis**, **g** järrele, ja **cis**, **c** järrele mahha wautada. — **Gis** weab meid **a**, ja **cis** **D**. healeseltsi.

? = ?

Kui ma saan kuulda, et sesinnane juhhataja öppiattele on kasso saatnud, siis tahhan Jummala abbiga ka kolmat ja neljat jäggo trükki anda, kus sees moll-toonleitrid omma weikesse, ja weikesseks tehtud akkorditega, kue- ja kue-nelli akkorditega, ning kuidas neid moll- ja duri-akkorditega saab ühte pandud, ja molli ning duri laulo-wisides prugitud. — Wiendamas ja kuendamas jäos on neljad- ja wied-healed ning wie-healest tehtud neljad-healed, mis laulo-wisides, ülleminnekutes ühhest laulo-wisist teise laulo-wisi ees- ja järrelmängimisse tükkides tarwis lähhewad.

Peaks se tö Eestima-rahwale rohkeske kasso saatma, ja kui wilja iwwa hea ma sisse langema! Peaksid öppiad siis sure holega selle tarwis pöllo maad kannatusses harrima, et Jummal nende tööd ja waewanäggemist saaks koggodussele kassuks önnistama. Sedda sowib süddamest **„Öppetusse“**, **„laulo-wisi“** **„teie ramato“** ja **„lühhikeste mängi tükkide“** kirjotaja!

Tallinnas, Kolmekunninga Pühha päwal, 1861 aastal.

Wöerad sannad

selletusseks neile, kes Saksakeelt moistwad, ja Saksa keles trükkitud öppetust möda, kus neid sanno saab prugitud, errela mängia ammetis tahtwad täiemaks sada.

Tonica, pohja-heal. — Radicosa Seala, pohja-toonleiter. — Intervall, heale-wahhe. — Secunde, kaks. — Terz, kolm. — Dur, köwwa. — Applicatur, sörmede-seadus. — Enharmonisch, ennamtähhendaw, mudetaw. — Coexistirend, korraga. — Consonirend, mönnukas. — Sopran, pealminne heal. — Occolade, klambrid. — Abrevirt, lühhendud. — Prime, üks. — Be cancellatum, ruut rist. — Be quatratum, nelja nurgelinne be. — Be retundum, ümmargune be. — Quarte, nelli. — Sub dominant, al-wallitsew. — Dominant, peal-wallitsew. — Modus rectus, otse käiminne. — Modus contrarius, wasto-käiminne. — Transponiren, ümberpannema. — Octave, kahheksa. — Alla breve, pool lühhem. — Tempo, aia pitkus. — Sexte, kuus. — Unisono, üks heal. — Cantus firmus, kindel laul. — Modus obliquus, möda käiminne. — Septime, seitse. — Successive, aeg aialt.

Sedda juhhatajat on ramato kaupmeeste jures sada, Tallinnas, Narwas, Rakwerres, Paides, Willandis, Kurresares, Rigas, Mitawis, ja maksab 65 kop.